

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-45>

УДК 336.01:339.5(447)

Дубик В.Я.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

Анотація. У статті аналізуються основні стратегічні напрямки формування фінансової політики держави, що зорієнтовані на активізацію зовнішньоторговельного співробітництва України з країнами Європейського Союзу. Оцінено перешкоди, які негативно впливають на подальший розвиток зовнішньоторговельного сектору економіки України. Висвітлено основні причини інвестиційної кризи в країні, як фактора зниження інтеграційних процесів. Запропоновано модель формування оптимальної системи фінансування зовнішньоторговельних операцій. Сформульовано рекомендації щодо формування оптимальної системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Запропоновано основні напрями удосконалення фінансової політики в умовах євроінтеграційного розвитку країни.

Ключові слова: державна фінансова політика, зовнішня торгівля, зовнішньоторговельні відносини, інвестиційна політика, євроінтеграція, Європейський Союз.

Dubyk Viktoriia

Ivan Franko National University of Lviv

STATE FINANCIAL POLICY IN THE DEVELOPING FOREIGN TRADE RELATIONS UKRAINE WITH EU COUNTRIES

Summary. At the present stage of development of the market economy in Ukraine, the priority is the steady inclusion of the domestic economy in the system of international division of labor and global integration processes. One of the stages of our country's integration into the world is the intensification of Ukraine's trade relations with the countries of the European Union. Therefore, Ukraine's financial policy should be aimed at shaping integration priorities. The basis of financial policy are strategic directions, which determine the long-term and medium-term prospects for the use of finance and provide for solving the main tasks of society. At the same time, the state takes a number of measures aimed at using financial relations in terms of solving tactical tasks, namely – to mobilize and effectively use financial resources, regulate foreign trade processes, stimulate the development of STP, certain sectors of the economy, certain territories. Therefore, we can state the fact that Ukraine has chosen integration into the European Union as a priority of its integration into world structures. After all, the focus on the European Union it's a significant capital markets, new technologies, higher standards of production, and environmental protection. Ukraine's integration with the EU is also important as a reform-stimulating factor for its economy, legal framework, and the main means of avoiding the threat of being outside the common European home. Thus, in the article are analysed the basic strategic direction of financial policy, which focused on the intensification of foreign trade cooperation between Ukraine and the European Union. Are assessed the obstacles that negatively affect at the further development of the foreign trade sector of Ukraine's economy. The main causes of the investment crisis in the country as a factor in reducing integration processes are highlighted. The model of formation of the optimum system of financing of foreign trade operations is offered. Recommendations for the formation of an optimal system of regulation of foreign economic activity in Ukraine are formulated. Are offered the main directions of financial policy improvement in the conditions of European integration development of the country.

Keywords: state finance policy, foreign trade, foreign trade cooperation, investment policy, European integration, European Union.

Постановка проблеми. Фінанси як розподільча категорія щільно пов'язані з зовнішньою торгівлею. З одного боку, за допомогою фінансів розподіляється створений у суспільстві ВВП, а з іншого боку, зовнішньоторговельні відносини формують певну систему економічних інтересів, які впливають на розвиток економічної системи країни, стимулюючи, чи, навпаки, стримуючи її зростання. Цей вплив здійснюється через фінансовий механізм, який відображає напрями, характер, сутність функціонування фінансів у суспільстві та має кількісну і якісну характеристики.

Кількість, тобто сума фінансових ресурсів, становить первинну основу функціонування торговельного механізму, оскільки жодне завдання неможливо виконати без них. Водночас надання ресурсів ще не гарантує розв'язання конкретно-го завдання. В умовах європейської інтеграції

нашої країни фінанси є головним інструментом розвитку зовнішньоторговельних відносин. Вони є специфічною формою розвитку виробничих-торговельних відносин, підсистемою базису з певною регулятивною основою.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки одним із значущих завдань є формування фінансової політики держави, що спрямована на досягнення конкретних цілей, а саме активізацію зовнішньоторговельних відносин України з країнами Європейського Союзу. Під таким кутом зору тема статті є актуальною як у теоретичному так і практичному відношеннях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що питанню вивчення чинників формування фінансової політики держави у зовнішньоторговельних відносинах присвячено чимало праць зарубіжних та українських економістів. Серед зарубіжних авторів, що до-

сліджують дану проблему можна виділити Е. Денисона, Є. Домара, Дж.М. Кейнса, Д. Кларка, Р. Лукаса, Г. Менша, Б. Твісса, Р. Харрода, Й. Шумпетера, а вітчизняних – П. Бурыка, В. Геєця, М. Крупку, О. Лапко, І. Лукінова, Б. Маліцко, А. Пересаду, В. Федосова, А. Чухно та ін. Зокрема в їхніх наукових доробках розглядаються проблеми формування оптимальної фінансової політики України, чинники активізації торговельного співробітництва з Європейським Союзом та аналізуються різні підходи до побудови стратегії інтеграції української економіки у світову спільноту.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зазначимо, що на сьогоднішній день залишається багато питань щодо визначення стратегічних напрямів формування фінансової політики держави в контексті її торговельного співробітництва з країнами ЄС.

Мета статті. Виходячи з теоретичної, практичної та наукової актуальності даної теми, автор ставить мету узагальнити та проаналізувати основні стратегічні напрямки формування фінансової політики держави, що зорієнтовані на активізацію зовнішньоторговельного співробітництва України з країнами Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки в Україні першочерговим завданням є неухильне включення вітчизняної економіки до системи міжнародного поділу праці та світових інтеграційних процесів. Одним з етапів інтеграції нашої держави у світовий простір є активізація торговельних відносин України з країнами Європейського Союзу. Відтак, фінансова політика України повинна бути спрямована на формування пріоритетів інтеграції.

В умовах сучасного економічного розвитку фінансова політика держави повинна бути спрямована на забезпечення відповідності державних витрат сумі надходжень до бюджету та концентрації державних витрат на пріоритетних напрямках розвитку економіки [1].

Отже, за допомогою фінансової політики здійснюється насамперед багатогранний регулятивний вплив на торговельні відносини і розширене відтворення, створюються умови для нагромадження капіталу, який визначає темпи економічного зростання. Фінансова політика впливає на реалізацію ВВП, передусім шляхом розширення або звуження державного споживання, тобто купівлі товарів і послуг. Вона є також важливим важелем впливу на формування внутрішнього ринку:

- за допомогою податкових пільг та субсидій здійснюється державна фінансова підтримка експортерів;
- продумана (ефективна) митна політика забезпечує наповненість державного бюджету за рахунок митних платежів імпортерів;
- зниження національних витрат виробництва зменшує конкуренцію виробників на зовнішніх ринках;
- спрямовуючи фінанси на розширення можливостей функціонування й розвитку ринку, держава сприяє формуванню ефективної структури виробництва, поліпшенню організації господарських зв'язків, пріоритетних галузей економіки.

Основу фінансової політики становлять стратегічні напрями, які визначають довгострокову і середньострокову перспективи використання фінансів і передбачають вирішення головних завдань розвитку суспільства. Водночас держава здійснює низку заходів, спрямованих на використання фінансових відносин з точки зору вирішення тактичних завдань, а саме – щодо мобілізації та ефективного використання фінансових ресурсів, регулювання зовнішньоторговельних процесів, стимулювання розвитку НТП, окремих галузей економіки, окремих територій [2].

Виходячи із вищенаведених тверджень, можемо констатувати той факт, що Україна пріоритетним напрямом своєї інтеграції у світові структури обрала інтеграцію до Європейського Союзу. Зацікавленість в інтеграції і набуття повноправного членства в ЄС базується не лише на тому, що ЄС є структурою, яка вже довела свою життєздатність та перспективність. Інтерес України довготерміновий, оскільки ЄС становить ринок майже у 500 млн. споживачів.

Орієнтація на Євросоюз – це значні ринки капіталів, нові технології, вищі стандарти виробництва, охорони навколишнього середовища. Інтеграція України з ЄС важлива ще й як реформостимулюючий фактор для її економіки, законодавчої бази, головний засіб уникнення загрози опинитися за межами спільного європейського дому.

Економічна інтеграція базується на координації, синхронізації та відповідності прийняття рішень у сфері економіки України та ЄС і передбачає ліквідацію обмежень розвитку конкуренції та обмеження застосування засобів протекціонізму, сформування основних економічних передумов для набуття Україною повноправного членства у ЄС. Розвиток процесу економічної інтеграції полягає у лібералізації і синхронізованому відкритті ринків ЄС та України, взаємному збалансуванні торгівлі, наданні на засадах взаємності режиму сприяння інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС, запровадженні спільного правового поля і єдиних стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників.

Згідно з копенгагенськими критеріями, необхідними передумовами набуття Україною повноправного членства в ЄС є послідовне здійснення таких кроків [3]:

- проведення переговорного процесу та підписання Угоди про асоціацію України та ЄС. Зміна Угоди про партнерство та співробітництво на європейську Угоду про асоціацію України та ЄС визначатиме новий формат відносин, який відповідав би довгостроковим інтересам України, і наблизитиме її до кінцевої мети – утворення передумов набуття повноправного членства в Євросоюзі;
- проведення переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка б передбачала функціонування ринкових інститутів, гарантування правових норм у діловій сфері, стабільні та недискримінаційні правові рамки, чітко визначені права власності, застосування відповідних правил походження товарів, належну організацію прикордонної інфраструктури тощо;
- приведення законодавства України у відповідність до вимог законодавства ЄС у пріоритетних сферах;

– виконання процедур, необхідних для набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Отримавши такий асоційований статус, Україна зможе бути краще інформованою щодо внутрішніх перетворень у Євросоюзі, брати неформальну участь у переговорах стосовно різних питань загальноєвропейського масштабу і значення, отримати полегшення та в більших обсягах доступ до фінансових ресурсів ЄС;

– проведення переговорного процесу та створення Митного союзу між Україною та ЄС, метою якого має стати поступове усунення митних, правових і технологічних перепон у цій сфері;

– повне виконання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та копенгагенських критеріїв членства в Євросоюзі;

– створення реальних передумов для вступу України до ЄС.

Сьогодні торгівлі належить центральне місце у загальній системі фінансово-економічного співробітництва України та ЄС. Відмітимо, що в останні роки торговельне співробітництво між Україною та країнами ЄС розвивалось досить динамічно. Однак, існують значні перешкоди, які негативно впливають на подальший розвиток зовнішньоторговельного сектору економіки України. Серед них виділимо такі:

1. У товарній структурі експорту переважає продукція енергоємних галузей (металургія, хімія), сировина і товари з низькою доданою вартістю. Спостерігається тенденція подальшого збільшення частки таких товарів у експорті та зменшення частки товарів із значним рівнем переробки (машинобудування, електротехніка).

2. Низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг.

3. Нерозвиненість базових інститутів ринкової економіки. Держава поки що не змогла створити умови для підвищення конкурентоспроможності національного бізнесу. Українським експортерам дуже непросто конкурувати на зовнішніх ринках в умовах невизначеності щодо прав власності і правил ведення бізнесу, бо в країні досі не прийняті Земельний і Цивільний кодекси.

4. Недосконалість механізмів державного регулювання. Це проявляється у нездатності держави правильно визначати структурні пріоритети зовнішньої торгівлі та конфіскаційній податковій політиці і жорсткообмежувальній грошово-кредитній системі, які позбавляють підприємства оборотного капіталу та інвестицій для модернізації виробництва.

Для вирішення цих проблем Україні необхідно розробити зовнішню та внутрішню стратегію яка буде спрямована на формування пріоритетів інтеграції нашої держави у світовий простір, зокрема до ЄС. Зрозуміло, що процес інтегрування є досить тривалим та складним. Тому, ще до вступу у ЄС, національна економіка повинна знайти такий фінансовий механізм, що дозволить би суттєво прискорити інтеграційні процеси і використати його для прискорення торговельних відносин, що в свою чергу створить умови для активізації економічного зростання загалом [4].

Відповідно до прискорення темпів інтеграції, Україна повинна розширювати міжнародну співпрацю в економічній, науково-технічній та інформаційних галузях. На даному етапі розвитку економіки співпраця у цих галузях є недостатньою.

Другою складовою стратегії, реалізація якої забезпечить створення необхідних умов для розвитку конкурентоспроможного виробництва на Україні є проведення заходів, спрямованих на захист національної власності та створення сприятливого інвестиційного клімату в державі.

Вагомим завданням для захисту національних інтересів України є реформування фінансової, валютної та податкової систем. Сучасна фінансова система в Україні відірвана від реального сектору економіки, що є причиною знецінення гривні, низького рівня виробництва та низької конкурентоспроможності продукції [5]. Для цього необхідно створити ефективну правову систему регулювання діяльності фінансових структур, що заборонила б вивіз капіталу та стимулювала інвестиційну активність у країні.

Подальший розвиток банківського законодавства для захисту вкладів підвищило б довіру потенційних інвесторів у середині країни та за її межами, що суттєво поліпшило б інвестиційний клімат у країні, який сприяв би проведенню сильної промислової політики.

Серед основних причин інвестиційної кризи в країні можна назвати такі: недостатність джерел внутрішніх інвестицій; недостатня інвестиційна привабливість України для іноземних інвесторів, через її фінансову та політичну нестабільність; відсутність позитивних змін у реструктуризації промисловості та зростання частки капіталоемних та енергоємних галузей у структурі капітальних вкладень; невідповідність реального інституційного середовища, тобто недостатність банківської системи, недовіра фондів і товарних бірж, кредитних спілок, інвестиційних компаній; нерозвиненість фізичної інфраструктури; недостатність інвестиційних ресурсів у “людський капітал”, у науку та ін.

Відтак, проаналізувавши всі вище перераховані проблеми визначимо основні напрями удосконалення фінансової політики в умовах євроінтеграційного розвитку країни.

По-перше, підкреслимо необхідність посилення впливу фінансової, в тому числі бюджетної політики на створення сприятливих умов для сталого економічного зростання, переходу до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку, реалізації соціальних пріоритетів економічної політики шляхом:

– забезпечення збалансованості та прозорості бюджету, соціальної орієнтації бюджетних видатків;

– підвищення ефективності використання бюджетних коштів;

– удосконалення міжбюджетних відносин;

– посилення інвестиційної складової державного та місцевих бюджетів;

– запровадження програмно-цільового методу управління державними фінансами, проектного методу управління бюджетами всіх рівнів;

– удосконалення методики прогнозування доходів зведеного бюджету та методологічних підходів прогнозування надходжень ПДВ;

– забезпечення збалансованого середньострокового бюджетного прогнозування і планування як одного з основних інструментів ефективного і виваженого управління державними фінансами, що надасть можливість підвищити роль

бюджетної політики у реалізації економічних і соціальних цілей уряду, насамперед, з метою підвищення рівня державних соціальних стандартів та зниження рівня бідності;

– забезпечення ефективного і збалансованого бюджетного регулювання шляхом урахування циклічності економічного розвитку та стану державних фінансів при розробці бюджетної політики.

По-друге, фінансова політика повинна сприяти нарощуванню інвестиційної складової економічного зростання, розвитку фінансової інфраструктури, вдосконаленню корпоративного управління, залученню заощаджень населення до програм інвестиційно-інноваційного розвитку. З цією метою доцільно: сформувати систему планування та оцінки соціально-економічної результативності бюджетних видатків за допомогою якісних і кількісних індикаторів; вдосконалити механізми державної підтримки пріоритетів інвестиційної та інноваційної діяльності, в тому числі шляхом запровадження бюджетів розвитку [6].

По-третє, для створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, в першу чергу варто розробити дійовий механізм залучення і концентрації внутрішніх інвестицій в пріоритетні галузі та виробництва. До цих галузей народного господарства належать:

1) галузі, що характеризуються швидким поверненням витрат (харчова промисловість, переробні галузі в сфері сільського господарства, легка промисловість);

2) галузі “вихідної ланки”, розвиток яких дасть сильний поштовх для економічного зростання інших виробництв (літакобудування, суднобудування, виробництво ракетно-космічної техніки та ін.);

3) виробництва та галузі з великим експортним потенціалом і конкурентоспроможністю,

розвиток яких значною мірою скоротить дефіцит у зовнішній торгівлі.

Важливим аспектом інвестиційної політики є розвиток системи захисту і механізмів повернення інвестиційних коштів, їх страхування, дотримання задекларованих умов повернення залучених коштів. Це потребує вдосконалення нормативно-правової бази забезпечення прав інвестора як юридичної особи.

Висновки і пропозиції. Отже, оптимальний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків ґрунтується, передусім, на принципових змінах у структурі національної економіки України. Тому важливим стає питання реформування зовнішньоекономічного сектора України, інтеграції її господарської системи у міжнародну економіку, створення розгалуженої інфраструктури, яка б забезпечувала швидку реалізацію ринкових перетворень, насамперед у зовнішньому секторі економіки. Від трансформації зовнішнього сектора економіки України залежать подальший економічний розвиток країни, ефективність і результативність підприємницької діяльності, місце України в системі світового господарства. Якщо Україна хоче стати повноцінним суб'єктом глобальної економічної діяльності та членом Європейського Союзу, брати участь не лише на ринках виробів чорної металургії або простих хімічних виробів, вона має створювати власні транснаціональні структури.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що для активізації розвитку торговельного співробітництва України з країнами Європейського Союзу необхідно формувати перспективну фінансову політику розраховану на тривалий період. Вона повинна забезпечити виконання стратегічних масштабних завдань, які потребують великих витрат часу та капіталу.

Список літератури:

1. Адаменко І.П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Бізнес Інформ*. 2014. № 3. С. 341–345.
2. Малишко В.В., Пучко А.О. Фінансова політика України на сучасному етапі. *Траектория науки: Международный электронный научный журнал*. 2017. Т. 3. № 1. С. 41–47.
3. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України від 11 грудня 1999 р. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e86e7493-29c3-45d1-8955-98a31f2f5e9e&title=SpilnaStrategiiaYevropeiskogoSoiuzuSchodoUkraini>
4. Дубик В.Я. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки як фактор активізації євроінтеграційного процесу. *Інноваційна економіка: науково-виробничий журнал*. 2013. № 10(48). С. 5–11.
5. Запатрина І.В. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 2. С. 59–73.
6. Бюджетно-податкова політика активізації підприємництва в Україні : кол. моногр. / за ред. Ситник Н.С. Львів : «Сполом», 2016. Ч. 1. 412 с.

References:

1. Adamenko, I.P. (2014). Finansova polityka yak instrument sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku krayiny [Financial policy as an instrument of socio-economic development of the country]. *Biznes Inform*, vol. 3, pp. 341–345.
2. Malysko, V.V., & Puchko, A.O. (2017). Finansova polityka Ukrayiny na suchasnomu etapi [Financial policy of Ukraine at the present stage]. *Traektoriya nauky: Mezhdunarodnyy elektronnyy nauchnyy zhurnal*, vol. 1, pp. 41–47.
3. Spil'na stratehiya Yevropeys'koho Soyuzu shchodo Ukrayiny vid 11 hrudnya 1999 r. [Joint Strategy of the European Union on Ukraine of 11 December 1999]. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e86e7493-29c3-45d1-8955-98a31f2f5e9e&title=SpilnaStrategiiaYevropeiskogoSoiuzuSchodoUkraini>
4. Dubyk, V.YA. (2013). Pidvyshchennya konkurentospromozhnosti natsional'noyi ekonomiky yak faktor aktyvizatsiyi yevrointehatsiyonoho protsesu [Increasing the competitiveness of the national economy as a factor promoting its european integration process]. *Innovatsiyna ekonomika: nauково-vyrobnychyy zhurnal*, vol. 10(48), pp. 5–11.
5. Zapatrina, I.V. (2012). Formuvannya finansovoyi polityky derzhavy: yevrointehratsiyyny vymir [Formation of financial policy of the state: European integration dimension]. *Visnyk KNTEU*, vol. 2, pp. 59–73.
6. Sytnyk, N.S. (2016). Byudzhetno-podatкова polityka aktyvizatsiyi pidpryemnytstva v Ukrayini [Budget and tax policy of business intensification in Ukraine]. Lviv: «Spolom», 412 p.